స్వతంత్ర ఆచరణ అవసరం

❖ సామాజిక ఆర్థిక అసమానతల నుంచి పుట్టే ప్రజాఉద్యమాలకు బాసటగా పౌరహక్కుల ఉద్యమాలు పుడుతుంటాయి. అవి సంఘటిత నిర్మాణాలుగా కూడ రూపధారణ చేస్తాయి. మన దేశంలో వివిధ పౌరహక్కుల సంఘాల పుట్టుకలకు నేపథ్యమేమిటి? ప్రత్యేకించి ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం ఆవిర్భావం గూర్చి చెప్పండి.

⌖ మన దేశంలోనే కాదు, ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాలలోనూ ప్రజాఉద్యమాల పైన ప్రభుత్వం ప్రయోగించే అణచివేతకు నిరసనగానే పౌరహక్కుల సంఘాలు పుట్టాయి.

అమెరికాలో ఈ శతాబ్దం రెండవ దశకంలో కమ్యూనిస్టు భావాలు గల వాళ్ళను ప్రభుత్వం వెంటాడి వేధించి 'దేశద్రోహ' నేరం మోపి జైలుపాలు చేస్తుంటే దానికి నిరసనగా అమెరికా పౌర హక్కుల సంఘం ఏర్పడింది. బ్రిటన్‌లో 1930లలో నిరుద్యోగానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమిస్తున్న కార్మిక వర్గాన్ని ప్రభుత్వం కుట్రపూరితంగా అణచివేస్తుంటే

కె. బాలగోపాల్

'జనంసాక్షి'లో వచ్చిన ఇంటర్వ్యూ, డిసెంబర్ 1992

దానికి నిరసనగా జాతీయ పౌరహక్కుల సమితి ఏర్పడింది. చైనాలో షాంగై తిరుగుబాటు తర్వాత చాంగ్ కై షేక్ ప్రభుత్వం కమ్యూనిస్టులను, వారి సానుభూతిపరులనూ ఊచకోత కోస్తుంటే దానికి నిరసనగా చైనా లీగ్ ఫర్ సివిల్ రైట్స్ పుట్టింది.

భారత జాతీయ ఉద్యమ కాలంలో బ్రిటిష్ వలస పాలకులు నిషేధాలతో, నిర్బంధాలతో ఉద్యమాలను అణచజూస్తే దానికి నిరసనగా 1936లో తొలి పౌరహక్కుల సంఘం ఐ.సి.ఎల్.యు. (భారత పౌరహక్కుల యూనియన్) పుట్టింది.

పెట్టుబడిదారీ లేక వలస దేశాలలోనే కాదు, సోషలిస్టు, కమ్యూనిస్టు పార్టీలు పరిపాలించిన దేశాలలోనూ పౌరహక్కుల సంస్థలు ఇదే విధంగా ఏర్పడ్డాయి. పాలక పార్టీతో విభేదించే హక్కును నిరాకరించి అసమ్మతివాదులను తమ దేశ జైళ్ళలోనూ, మానసిక రోగాలయాలలోనూ బంధించడానికి నిరసనగా చెకొస్లోవేకియా వంటి దేశాలలో బలమైన పౌరహక్కుల వేదికలు ఏర్పడ్డాయి.

ఇప్పటి విషయానికి వస్తే, భారతదేశంలో ఈ రోజు పౌరహక్కులు, ప్రజాతంత్ర హక్కులు, మానవ హక్కులు అనే పేరుతో పనిచేస్తున్న సంస్థలు అనేకం ఉన్నప్పటికీ, చురుగ్గా పనిచేస్తున్న వాటిని మటుకు లెక్కలోకి తీసుకొంటే ప్రస్తుత పౌర హక్కుల ఉద్యమానికి నాంది రెండు చారిత్రక సందర్భాలలో ఉందని చెప్పవచ్చు. 1968 తర్వాత దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో ముందుకొచ్చిన విప్లవ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం మీద ప్రభుత్వాలు ప్రయోగించిన అణచివేతకు నిరసనగా మొదలైన సంస్థలు కొన్ని. 1975లో జయప్రకాశ్ నారాయణ ఇచ్చిన పిలుపునందుకొని ఉత్తర భారతదేశంలో జరిగిన విద్యార్థి, యువజన ఉద్యమాలపైన ప్రభుత్వం ప్రయోగించిన అణచివేతకు నిరసనగా ఏర్పడిన సంస్థలు కొన్ని. మొదటి కోవకు చెందినవి పశ్చిమబెంగాల్‌కు చెందిన ఎ.పి.డి.ఆర్, ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు చెందిన ఎ.పి.సి.యల్.సి, ఓ.పి.డి.ఆర్, మహారాష్ట్రలోని బొంబాయి, నాగపూర్, చంద్రపూర్‌లలో సి.పి.డి.ఆర్. పేరుతో ఉన్న మూడు సంస్థలు, లోక్ షాహి హక్ సంఘటన అనే సంస్థ, పంజాబుకు చెందిన ఎ.ఎఫ్.డి.ఆర్. మొదలైనవి. రెండవ కోవకు చెందినది (ప్రధానంగా) పి.యు.సి.యల్.

ఈ సంస్థలు ఆయా చారిత్రక సందర్భాలలో ఏర్పడ్డాయంటే వాటి ఆలోచన, ఆచరణ ఆ ప్రేరణకే పరిమితం అయ్యాయని కాదు. ప్రేరణను గుర్తించటం మట్టుకే నా ఉద్దేశ్యం. ఆచరణ, ఆలోచనల గురించి విస్తృతంగానే చర్చ జరిగింది. ఆ సంవాదంలో భాగంగానే పి.యు.సి.యల్. నుండి ఢిల్లీలో పి.యు.డి.ఆర్. బయటకు వచ్చింది. ఈశాన్య భారత దేశానికి చెందిన ఎన్.పి.యం.హెచ్.ఆర్. (నాగా పీపుల్స్ మూవ్‌మెంట్ ఫర్ హ్యూమన్ రైట్స్), ఎం.ఎ.ఎస్.ఎస్, (MASS) పై సంస్థలకంటే తరువాతి కాలంలో, ఆ ప్రాంతంలో నడుస్తున్న ప్రజాఉద్యమాలపైన అమలవుతున్న అణచివేతకు నిరసనగా ఏర్పడ్డాయి.

పీడిత ప్రజలను సంఘటితం చేసే ఏ ప్రజా ఉద్యమమయినా ఆ ప్రాంతంలోని మధ్యతరగతి మేధావి వర్గంలో కొంత సానుభూతిని సంపాదించుకుంటుంది. ఆ ఉద్యమంతో

రాజకీయంగా పూర్తిగా ఏకీభవించనివారు కూడ ఆ ఉద్యమాలు న్యాయమైన ప్రశ్నలు లేవదీస్తున్నాయనీ సమస్యల పరిష్కారాన్ని ఆవిష్కరిస్తున్నాయనీ గుర్తిస్తారు. ఆ ఉద్యమాల మీద ప్రభుత్వం చట్టవిరుద్ధమైన అణచివేత ప్రయోగించినా, అన్యాయమైన చట్టాలను తయారుచేసి తమ నిర్బంధానికొక బూటకపు చట్టబద్ధత కల్పించినా, ఆ ఉద్యమాలను అసలు రాజకీయ ఉద్యమాలుగానే గుర్తించకుండా 'వేర్పాటువాదం' 'విచ్ఛిన్నకరవాదం' 'తీవ్రవాదం' అనే దూషణకు దిగినా, ఈ మేధావి వర్గం అది అన్యాయమని స్పందిస్తుంది. ఈ స్పందన అక్కడితో ఆగిపోకుండా, చట్టబద్ధ పాలన, ప్రజాస్వామ్య విలువలు మొదలయిన వాటి పరిరక్షణ కూడ ఒక రాజకీయ కర్తవ్యమేననే గుర్తింపుకు దారి తీస్తుంది. ప్రపంచంలోని అన్ని పౌరహక్కుల సంఘాలు ఈ విధంగా ఏర్పడినవే.

మన రాష్ట్రంలో నక్సలైట్ ఉద్యమాన్ని అణచడం కోసం ప్రభుత్వం ఎన్‌కౌంటర్లు, గిరిజన గృహ దహనాలు, కుట్రకేసులు, మూకుమ్మడి అరెస్టులు, చిత్రహింసలకు పాల్పడ సాగినపుడు అనేకమంది రచయితలు, న్యాయవాదులు, రాజకీయ వేత్తలు పౌరహక్కుల పరిరక్షణ కోసం కదిలారు. ఊరూరా సభలు, ఊరేగింపులు జరిపారు. ఒక విస్తృతమైన కదలిక 1970-72 సంవత్సరాలలో వచ్చింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌర ప్రజాస్వామ్య హక్కుల సంస్థ (ఎ.పి.సి.యల్.డి.ఆర్.ఎ.) అనే వేదికను ఏర్పాటు చేసారు. దీనికి ఒక నిర్దిష్ట నిర్మాణం ఇచ్చే ప్రయత్నంలో అది రెండుగా చీలి ఎ.పి.సి.యల్.సి. (1973) ఒ.పి.డి.ఆర్. (1974) గా ఆవిర్భవించాయి. ఎ.పి.సి.యల్.సి. మొదటి అధ్యక్షులు శ్రీశ్రీ అయితే ప్రధాన కార్యదర్శి హైకోర్టు న్యాయవాది పత్తిపాటి వెంకటేశ్వర్లు.

❖ ఇతర ప్రజా ఉద్యమాలకూ, పౌరహక్కుల ఉద్యమానికీ వున్న ప్రధానమైన తేడా ఏమిటి?

✠ ఒక రకంగా చెప్పాలంటే రెండింటికీ అన్యోన్య సంబంధం వుంది. ప్రజా ఉద్యమాలు సాధ్యం కావడానికి అవసరమైన ప్రజాస్వామ్య వాతావరణాన్ని కాపాడడం, పెంపొందించడం పౌర హక్కుల ఉద్యమ కర్తవ్యాలలో ఒకటి.

ఒకప్పుడు పౌరహక్కుల ఉద్యమం కర్తవ్యం ఇంతేనని భావించడం జరిగేదనుకుంటాను. కానీ ఆచరణక్రమంలో ఇంతకంటే విస్తృతమైన బాధ్యత వున్నట్లు అర్థం అవుతూ వుంది.

ప్రజానీకంలోని వివిధ వర్గాలు ఉద్యమాల ద్వారా హక్కులు సాధించుకుంటారు. ఈ ఉద్యమాలు చరిత్రలో అన్ని వేళలా సంఘటిత రాజకీయ ఉద్యమాలే కానవసరం లేదు. అవి ఆధునిక యుగ లక్షణం. గతంలో అవి భక్తి ఉద్యమాల రూపంలోనూ, అసంఘటిత సంఘర్షణ రూపంలోనూ, వట్టి 'అరాచకత్వం' రూపంలోనూ ఇంకా అనేక రూపాల్లోనూ జరిగాయి. మొత్తానికి ఏదో ఒక సంఘర్షణ, అలజడి లేకుండ హక్కులు రావు. ఒక హక్కు మొదట కొందరి ఆలోచనలలో గుర్తింపు పొందుతుంది. తరువాత సామాజిక చైతన్యంలోకి విస్తరిస్తుంది. రాజకీయ ఆచరణలో గుర్తింపు పొందుతుంది. ఒక దశలో రాజకీయంగా విజయం పొందుతుంది. అంటే చట్టం, రాజ్యాంగం, ఆచారం, సంప్రదాయం అన్నీ దానిని హక్కుగా గుర్తిస్తాయి. ఏదో ఒక రూపంలో వ్యవస్థీకరిస్తాయి.

అక్కడితో కథ అయిపోదు. ఆ వ్యవస్థీకరణలో ఎన్నో లోపాలుంటాయి. పరిమితులు ఉంటాయి. ఆ తరువాత అమలులో మరిన్ని లోపాలుంటాయి. ఒప్పుకున్న హక్కును ఆచరణలో ప్రతినిత్యం అతిక్రమిస్తారు. సమాజంలో సంక్షోభం పెరిగే కొద్దీ ఆ హక్కును అసలు లేకుండా చేయాలనీ, తొలగించాలనీ ప్రయత్నిస్తారు. పౌరహక్కుల ఉద్యమం కర్తవ్యం ఇక్కడ వుంది. ప్రజలు పోరాడి సాధించుకున్న హక్కులను పాలకులు వ్యవస్థీకరించే పద్ధతిలో వున్న లోపాలను తొలగించడం కోసం కృషి చేయాలి. ఆచరణలో హక్కులను అతిక్రమించ కుండ కాపాడడం కోసం కృషి చేయాలి. ఆ హక్కుల వెనుకవున్న ప్రజాపోరాటాలను సమాజానికి నిత్యం జ్ఞాపకం చేయాలి. వాటిని సజీవంగా వుంచాలి. భవిష్యత్తులో సాధించు కోవలసిన హక్కులు ప్రస్తుత సామాజిక చైతన్యంలో బీజరూపంలో వున్నా వాటిని ప్రచారంలో పెట్టాలి.

ఇదీ పౌరహక్కుల ఉద్యమం యొక్క ప్రత్యేక కర్తవ్యం. ఈ కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చే క్రమంలో అది ప్రజా ఉద్యమాలకు అవసరమైన తోడ్పాటు అందిస్తుంది. ప్రజా ఉద్యమాలు సాధ్యం కావడానికి అవసరమైన ప్రజాస్వామ్య వాతావరణం కల్పించడం కోసం కృషి చేస్తుంది. అయితే పౌరహక్కుల ఉద్యమం ఇందుకోసమే లేదు. దాని స్వతంత్ర కార్యరంగం దానికి వుంది. దీనిని ఒక రకమైన రియర్‌గార్డ్ (rear guard) కర్తవ్యం అనవచ్చు. ఇది మినహా వేరే తేడాలు ఉన్నాయా అంటే అనుమానమే. ఉదాహరణకు ఇతర ప్రజా ఉద్యమాలలాగా కాక పౌరహక్కుల ఉద్యమం అన్ని దేశాలలో అన్ని ప్రాంతాలలో ప్రధానంగా మేధావి వర్గానికే పరిమితం అయివుంది. ఇది ఎంతవరకు అనివార్యం, ఎంతవరకు ఉద్యమకారుల అశక్తత అనే ప్రశ్న వస్తుంది. పౌరహక్కుల ఉద్యమం ప్రజా ఉద్యమం కాగలదా? కాలేదేమోనని నా సందేహం. తక్షణ ఆర్థిక - సామాజిక ప్రయోజనాలు లేని ఉద్యమమేదీ విస్తృత ప్రజా ఉద్యమం కాలేదేమో. కార్మికులు, రైతులు ఇతర పీడిత ప్రజలు తమ ఆర్థిక, సామాజిక పోరాటాలలో భాగంగా, వాటితోపాటు, పౌరహక్కుల కోసం కూడా పోరాడతారు. పోరాడుతూనే వున్నారు. కానీ ఆర్థిక సామాజిక లక్ష్యాలు లేకుండా కేవలం పౌరహక్కుల కోసం పనిచేసే ఉద్యమంలోకి విస్తృత ప్రజానీకం రావడం సాధ్యమా? కాదని నేననుకుంటున్నాను. అయినా ఇది ఇంకా చర్చలో వున్న విషయం.

❖ రాజకీయ పోరాటాలకు బాసటగా, స్వతంత్రంగా పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని నిర్మించడంలో గతంలో ఎలాంటి ఇబ్బందులుండేవి? వాటిని తొలగించుకొనే ప్రయత్నాలు ఎంతవరకు సఫలమైనాయి? భవిష్యత్తు దిశ ఏమిటి?

⌖ ఇబ్బందులు చాలా ఉండేవి. ఉన్నాయి. కొన్ని బయటి ఇబ్బందులు, కొన్ని ఇంటిలోనివి.

ప్రభుత్వ నిర్బంధం ఒక ముఖ్యమైన సమస్య. పూర్తిగా చట్టం పరిధిలో పనిచేస్తున్న పౌరహక్కుల ఉద్యమకారులను కూడ అది బ్రతకనివ్వడం లేదు. ఇది ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రత్యేకత. వేరే ఎక్కడా (మన దేశంలో) పౌరహక్కుల ఉద్యమకారులను పోలీసులు చంపలేదు.

పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని స్వతంత్రమైన కార్యరంగం గల ఉద్యమంగా కాక ప్రజా ఉద్యమాలకు సహాయంగా ఉండే ఉద్యమంగా ఎక్కువమంది అర్థం చేసుకోవడంవల్ల కూడ ఉద్యమం ఎదుగుదలకు పరిమితులు ఏర్పడుతున్నాయి.

పంజాబులో చంపలేదు, కాశ్మీర్‌లో చంపలేదు, అస్సాంలో చంపలేదు, నాగాలాండ్‌లో చంపలేదు. ఆంధ్రప్రదేశ్ పోలీసులు మట్టుకు డాక్టర్ రామనాథంను, జాపా లక్ష్మారెడ్డిని, నర్రా ప్రభాకర్‌రెడ్డిని చంపారు. బి.జె.పి. వాళ్ళకు తుపాకి ఇచ్చి గోపి రాజన్నను చంపించారు. మమ్మల్ని అనేకసార్లు నాసా, టాడా, రాజద్రోహం కేసులలో జైలులో పెట్టారు. ఈ నిర్బంధాన్ని తట్టుకొని మేధావి వర్గంలోని ప్రజాస్వామికవాదులు ముందుకు రావాలంటే సమస్యే.

ఈ ప్రత్యక్ష నిర్బంధమే కాక మానసిక ఒత్తిడి చాలా ఉంటుంది. దీనికి ప్రభుత్వంతోపాటు పత్రికలు, స్నేహితులు, సహ ఉద్యోగులు, కుటుంబ సభ్యులు అందరూ దోహదం చేస్తారు. 'మనకెందుకొచ్చింది' 'ఒకరు చేస్తే అయ్యేదా' అనే సాంస్కృతిక వైఖరి, 'ఈ ప్రపంచం మారదు' 'మనిషి నైజమే ఇంత' 'రష్యాలో మాత్రం ఇంతకంటే బాగుండిందా' అనే నిరాశ, నిస్పృహలతో మొదలుపెట్టి పౌరహక్కులు అంటేనే తీవ్రవాదాన్ని సమర్థించడం అనీ, సంఘ వ్యతిరేకులను సమర్థించడం అనీ, ఏకపక్షమైన విమర్శ అనీ ఊదరగొట్టే ప్రచారం దాకా అనేక ఒత్తిడులు మేధావి వర్గంమీద పనిచేస్తుంటాయి.

ఇవి సాధారణ సమస్యలు. ఒక్క పౌరహక్కుల ఉద్యమమే కాదు, అన్ని ఉద్యమాలూ ఎదుర్కొనే సమస్యలు. ఒక్క మేధావి వర్గాన్నే కాదు, అన్ని వర్గాలనూ పీడించే సమస్యలు. అయితే పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి కొన్ని ప్రత్యేక సమస్యలు ఉన్నాయి. పైన చెప్పినట్లు ఈ ఉద్యమంవల్ల ఎవ్వరికీ తక్షణ సామాజిక ఆర్థిక ప్రయోజనాలు నెరవేరవు. అందువల్ల దీనిలోకి వచ్చేవాళ్ల సంఖ్యే తక్కువ. పైగా నిర్బంధాన్నీ, ఒత్తిడులనూ ఎదుర్కొని ముందుకు రావాలంటే మరీ కష్టం.

పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని స్వతంత్రమైన కార్యరంగం గల ఉద్యమంగా కాక ప్రజా ఉద్యమాలకు సహాయంగా ఉండే ఉద్యమంగా ఎక్కువమంది అర్థం చేసుకోవడంవల్ల కూడ ఉద్యమం ఎదుగుదలకు పరిమితులు ఏర్పడుతున్నాయి. ఒక ఉద్యమం సమర్థవంతంగా, వేగంగా ఎదగాలంటే దానికి తన ప్రాధాన్యత గురించి ఆత్మవిశ్వాసం ఉండాలి. ఉద్యమకారులు తమ సమయాన్నీ, ఆలోచననూ, వనరులనూ తగినరీతిలో ఉద్యమ వ్యాప్తికోసం వెచ్చించాలి. 'అసలు పోరాటం వేరే ఉంది. ఇది కేవలం సహాయకం మాత్రమే' అనుకున్నంత కాలం ఈ విషయంలో లోటు జరుగుతూనే ఉంటుంది.

అంతేకాక పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని కేవలం ప్రజా ఉద్యమాలకు సహాయంగా అర్థం చేసుకుంటే అది చేపట్టే సమస్యలలో, సమస్యలు చేపట్టడంలో చూపే ఉత్సాహంలో అసమతుల్యం ఉంటుంది. ఆయా ప్రాంతాలలో ఏ ప్రజాఉద్యమం నుండి పౌరహక్కుల ఉద్యమం ఎక్కువగా ఉత్తేజం పొందుతుందో ఆ ప్రజాఉద్యమం నుండి ఉత్పన్నమయ్యే సమస్యలకు, లేదా ఆ ప్రజాఉద్యమం దృష్టిలో ప్రధానంగా కనిపించే సమస్యలకు ఇచ్చే ప్రాముఖ్యం వేరేవాటికి ఇవ్వకపోవడం జరుగుతుంది. దీనివల్ల పౌరహక్కుల కార్యరంగం కుదించుకొని పోవడమే కాక, ఆ ప్రజా ఉద్యమాల సానుభూతిపరులు తప్ప తక్కినవాళ్ళు పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని తమదిగా భావించుకొని తామూ దానిలో చేరడానికి ముందుకు రావడం కష్టతరం అవుతుంది. ఇది ఉద్యమ వ్యాప్తికి ఆటంకం అవుతుంది. ఎ.పి.సి.యల్.సి, ఒ.పి.డి.ఆర్.లలో విప్లవ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ సానుభూతిపరులు కానివాళ్ళు ఎక్కువమంది లేకపోవడానికి ఇదొక కారణం. ఈ సమస్య ఒక్క ఎ.పి.సి.యల్.సి., ఒ.పి.డి.ఆర్.ల లోనే కాదు, అన్ని పౌరహక్కుల సంస్థలలోనూ ఉంది. ఒకచోట విప్లవ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమానికి సహాయక సంస్థగా అనుకుంటే మరొకచోట ఉల్ఫాకు, కాశ్మీర్, పంజాబులలో ఆయా జాతుల విముక్తి పోరాటాలకు అనుకోవచ్చు. 1974లో పి.యు.సి.యల్.ను ఏర్పాటు చేసిన వారిలో ప్రముఖులు కాంగ్రెస్–వ్యతిరేక రాజకీయవాదులు. ఎమర్జెన్సీ ఎత్తివేసిన తరువాత జనతాపార్టీ అధికారంలోకి రాగానే వాళ్ళు 'ఇంక పి.యు.సి.యల్. అనవసరం' అని వాదించారు. అంటే వాళ్ళు పి.యు.సి.యల్.ను కాంగ్రెస్ వ్యతిరేక (ఇందిరా వ్యతిరేక) ఉద్యమానికి సహాయక సంస్థగా చూసారు తప్ప స్వతంత్రమయిన పౌరహక్కుల వేదికగా చూడలేదు!

ఈ విషయంలో అభివృద్ధి లేనే లేదనడం అబద్ధం అవుతుంది. ఒకప్పటికీ ఇప్పటికీ పరిస్థితి చాలా మెరుగయింది. అయినా ఇంకా పూర్తిగా పరిష్కారం కాలేదు. కొత్తగా ఈ ఉద్యమంలోకి వచ్చే కార్యకర్తలు ఎక్కువగా ప్రజాఉద్యమాల ప్రేరణతో వచ్చేవారే తప్ప పౌరహక్కుల ఉద్యమం ప్రేరణతో వచ్చేవారు కాకపోవడం వల్ల ఎంత పరిష్కారం అయిపోయిందనుకున్నా ఈ సమస్య పునరావృతం అవుతూనే ఉంటుంది. నిరంతర చర్చ ఒకటే దీనికి పరిష్కారం. భయపడేవాళ్ళు భయం పోగొట్టుకొని ఎక్కువ సంఖ్యలో ఉద్యమంలోకి రావాలన్నా ఉద్యమ అవగాహన, ఆచరణ పూర్తిగా స్వతంత్రం కావాలి. ప్రభుత్వం చెప్తున్నట్టు ఇది నక్సలైట్ల సంస్థ కాదు, మరెవరో ఉద్యమకారుల సంస్థ కాదు, ఇది సమాజాన్ని ముందుకు తీసుకుపోయే ఒక సందేశం – తనదయిన సందేశం – ఇస్తున్నది అని ప్రజలు నమ్మగలగాలి. అది లేనంతవరకూ కొద్దిమంది సాహసం చూసి మిగిలిన వాళ్ళు సాహసం చేయాలి తప్ప ఉద్యమం ఎదగదు. అది ఉన్నప్పుడు ఎక్కువమంది ఉద్యమంలోకి రాగలగడమే కాక, ఉద్యమంలో పని చేసేవాళ్ళకు సాధారణ 'ప్రజాభిప్రాయం' అనే రక్షణ (ఏదో ఒక మేరకు) ఉంటుంది.

దీన్ని ప్రజా ఉద్యమాలకు సహాయక సంస్థగా అర్థం చేసుకుంటే ఆ ఉద్యమాలలో ఉన్న ప్రజల ఆదరణ, అభిమానం పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి లభిస్తాయి కదా, అది రక్షణ కాదా

అనవచ్చు. అయితే ఆ రక్షణ పరిమితంగా ఉంటుంది. ఆ ప్రజాఉద్యమం ఎదుర్కునే సంక్షోభాలను బట్టి ఆటుపోట్లకు గురవుతుంది. ఆ ఆటుపోట్లకు పౌరహక్కుల ఉద్యమం భవితవ్యం ముడిపడడం పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి మంచిది కాదు. స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని ప్రజాభిప్రాయంలో ఈనాటికీ పూర్తిగా సాధించుకోక పోవడమొక్కటే పౌరహక్కుల ఉద్యమం ఎదుర్కొంటున్న ఇబ్బందా, ఇంతకంటే బలమయినవి లేవా అనవచ్చు. లేకేం, ఉన్నాయి. ప్రభుత్వ నిర్బంధం గురించి మొదట్లోనే ప్రస్తావించాను. అదిగాక సామాజిక సంస్కృతి, సంప్రదాయాలు, మధ్యతరగతి జీవితంలోని సంకుచితత్వం ఇంకా ఎన్నో ఉన్నాయి. అయితే ఇ.హెచ్.కార్ ఒకచోట అన్నట్టు ఒక సమస్యకు ఎన్ని కారణాలున్నా, వాటిలో మన ప్రయత్నం వల్ల బాగుచేసుకోగలదాన్ని గురించి మాట్లాడుకోవడమే ప్రయోజనకరం. తక్కిన చర్చ నిష్ఫలం.

❖ భిన్న పౌరహక్కుల సంఘాలు ఏకం కావడమూ, ఐక్యవేదికల మీదికి రావడమూ లాంటి ఎంతో ప్రాముఖ్యత కల్గిన పరిణామాలు మనం ఇటీవల చూస్తున్నాం. వీటికి కారణమేమి? ఈ ట్రెండ్‌ను మరింత బలిష్టం చేసేదెలా?

⌖ పౌరహక్కుల ఉద్యమం తన కార్యరంగాన్నీ తన అవగాహననూ తాను నిర్దేశించుకొనే క్రమంలో విభిన్న సంస్థల మధ్య ఉన్న తేడాలు క్రమంగా పలుచన అవుతున్నాయి. ఆ తేడాలలో కొన్ని రాజకీయ పిడివాదం వల్ల వచ్చినవి. కొన్ని అనుభవ రాహిత్యం నుండి వచ్చినవి. పిడివాదం తగ్గి అనుభవం పెరిగే క్రమంలో తేడాలు కూడా తగ్గుతున్నాయి. ఈ క్రమంలోనే అన్ని సంస్థల అనుభవం నుండి 'పౌరహక్కుల ఉద్యమం అంటే ఏమిటి' అనే ప్రశ్నకు జవాబు దొరుకుతూ ఉంది. విభిన్న పౌరహక్కుల సంస్థలు దగ్గర కావడానికీ కలిసి పని చేయడానికీ వేరే ఎన్ని కారణాలున్నా ఇదే అన్నిటికంటే ప్రయోజనకరమయిన కారణం.

మొత్తంగానే ప్రజా ఉద్యమాలలో విభేదాలను పెంచుకొనే ధోరణి పట్ల, పిడివాదం పట్ల ఈ మధ్యకాలంలో ప్రజలలో వ్యతిరేకత బాగా పెరిగిందనుకుంటాను. ముఖ్యంగా, పౌరహక్కులవంటి విశాల లక్ష్యంకోసం ఇన్ని సంస్థలు ఎందుకుండాలి అని ప్రజాస్వామికవాదుల నుండి వచ్చే ప్రశ్నకు మా దగ్గర హేతుబద్ధమయిన జవాబు లేకపోవడం మమ్మలను చాలా ఆలోచింపజేస్తున్నది. పౌరహక్కుల ఉద్యమం తనదంటూ ఒక కార్యరంగాన్నీ అవగాహననూ ఏ మేరకు నిర్దేశించుకుంటుందో, 'ఈ ఉద్యమం ఎందుకోసం ఉంది. దీనిలో మనం ఎందుకోసం పనిచేస్తున్నాం' అని పౌరహక్కుల ఉద్యమకారులు ఏ మేరకు ఆలోచిస్తారో ఆ మేరకు ఈ ఐక్య కార్యాచరణ, దగ్గర కావడం అనేవి బలపడతాయి.

❖ ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం నక్సలైట్ల సంస్థ అనే ప్రభుత్వ దుష్ప్రచారానికి దాదాపు పార్లమెంటరీ పార్టీలన్నీ (వామపక్షాలతో సహా) ఆమోదముద్ర వేస్తున్నాయి. అంటే మధ్యతరగతి బుద్ధి జీవులూ, సామాన్య ప్రజలలో కూడా ఒక మేరకు ఈ ప్రచారం ఇంకిందనే అర్థం. ఈ ప్రచారాన్ని తిప్పిగొట్టడం సాధ్యమా? ఎలా?

నిర్బంధాన్ని వ్యతిరేకించినంతకాలం ప్రభుత్వం ఏదో ఒక పేరు పెడుతూనే ఉంటుంది. ప్రభుత్వ దుష్ప్రచారాన్ని ఆపాలనే ప్రయత్నమే వృధా ప్రయాస.

డాక్టర్ రామనాథం హత్యకు ముందు వరంగల్లో మేము విప్లవ సంస్థల కార్యకర్తలను పోలీసులు అక్రమ నిర్బంధంలో పెట్టుకున్నట్టు తెలిసినప్పుడల్లా పోయి పోలీసు అధికారులతో మాట్లాడేవాళ్ళము. అపుడు పోలీసులు 'మేము వీళ్ళనే కాదు చాలామందిని అరెస్ట్ చేస్తాం, అక్రమ నిర్బంధంలో పెట్టుకుంటాం, కొడతాం. మీరు వాళ్ళకోసం ఎప్పుడూ రారెందుకు? తీవ్రవాదులు మాత్రమే పౌరులా' అని వెక్కిరింతగా అడిగేవాళ్ళు. కాలక్రమంలో మా ఆచరణ కూడ మారుతూ వచ్చింది. దొంగలు, సంఘ వ్యతిరేక శక్తులు అని పోలీసులు పేరుపెట్టి అక్రమంగా నిర్బంధించి, చిత్రహింసలు పెడుతున్నవారి గురించి కూడ ఆలోచించ నారంభించాము. చివరికి ఒకనాడు, హనుమకొండ లాకప్‌లో ఒక బందిపోటు కేసు నిందితుడిని పోలీసులు కొట్టి చంపేస్తే, దాని గురించి గొడవ చేశాము. ఆ తర్వాత ఒక సందర్భంలో ఒక పోలీసు అధికారిని కలవడం జరిగింది. ఆయన చాలా కోపంగా 'నక్సలైట్లంటే సరే వాళ్లకేవో ఆదర్శాలున్నాయి. వాళ్ళ హక్కుల కోసం మీరడిగితే ఏదో అర్థం ఉంది. కాని బందిపోట్లకు కూడా హక్కులా,? అంటూ మామీద విరుచుకుపడ్డాడు!

కాబట్టి పౌరహక్కుల ఉద్యమం ఏమి చేసినా, ఏమి చేయలేకపోయినా ప్రభుత్వం తిట్టడానికి ఒక నెపం వెతుక్కుంటుంది. తనను విమర్శించకుండా ఉండాలని దాని కోరిక. ఆ మాట అనలేక ఏదో ఒక సాకు చూపించి పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని దూషిస్తుంది.

పార్లమెంటరీ ప్రతిపక్ష పార్టీల విషయం (ఒకరిద్దరు వ్యక్తులను మినహాయిస్తే) ఇందుకు భిన్నం కాదు. నక్సలైట్లను వాళ్ళు తమ రాజకీయ ప్రత్యర్థులుగా అర్థం చేసుకుంటారు. ఈ ప్రత్యర్థుల అణచివేత గుట్టుచప్పుడు కాకుండా జరిగిపోవాలని వాళ్ళ కోరిక. పౌరహక్కుల ఉద్యమం చప్పుడు చేస్తూ ఉంది. నిశ్శబ్దంగా జరిగిపోయేదాన్ని బయటకు ఈడ్చి గొడవ చేస్తోంది. అది వాళ్ళకు ఇష్టంలేదు. అందువల్ల ఆ పార్టీలను మెప్పించాలనే ప్రయత్నం చేయడం వృధాయే. (ఆ పార్టీలలో వ్యక్తులుగా కొందరు హేతుబద్ధంగా ఆలోచించేవారు లేకపోలేదు. వారి స్నేహాన్ని పౌరహక్కుల ఉద్యమం తిరస్కరించడం లేదు.) మధ్యతరగతిలోకి, సామాన్య ప్రజలలోకి ఈ ప్రచారం ఒక మేరకు ఇంకిందనడం నిజమే. దాని గురించి మట్టుకు సీరియస్‌గా ఆలోచించాలి. నిజానికి ప్రభుత్వం చేసే దుష్ప్రచారం ఇంకిందనడం కంటే పౌరహక్కుల సంఘం ఆచరణ వల్లనే ఆ అభిప్రాయం కలుగుతున్నదన్నా పూర్తిగా అవాస్తవం కాదు. ప్రజల దృష్టికి పౌరహక్కుల ఉద్యమం విప్లవోద్యమానికి ఒక శాఖగా, ఒక ఎక్స్‌టెన్షన్‌గా కనబడినంతకాలం ఈ అభిప్రాయం పోదు. ప్రస్తుతం అధిక భాగం ఆ విధంగానే కనిపిస్తుంది. ఇది మారాలంటే పౌరహక్కుల సంఘం కార్యకర్తల ఆచరణ, ఆలోచన, ప్రవర్తన మారాలి. స్వంత అస్థిత్వం, స్వతంత్ర కార్య రంగం, స్వంత ఆలోచన ఉన్న ఉద్యమంగా దీనిని గుర్తించి అందుకు తగ్గ దృష్టిని, ఆచరణను పెంపొందించుకోవాలి.

> ఆ ఉద్యమాల హింసామార్గాన్ని గురించి ఎవరికే అభిప్రాయం వున్నప్పటికీ, ఒక ప్రత్యామ్నాయ రాజకీయంగా వాటి సాధికారతను గుర్తించాలనీ రాజకీయంగానే దానిని చర్చించాలనీ పౌరహక్కుల ఉద్యమం పట్టుబడుతుంది.

ఒక విషయం మటుకు స్పష్టమే. స్వంత అస్థిత్వం, స్వతంత్ర ఆలోచన ఉన్నాయంటే అర్థం పౌర హక్కుల ఉద్యమం అటు వ్యవస్థను, ఇటు తిరుగబాటుదారులను సమానంగా చూస్తుందని కాదు. చూడదు. ఉద్యమాల అవసరాన్నీ ఉద్యమించే హక్కునూ పౌరహక్కుల సంఘం ప్రధాన విషయాలుగా గుర్తిస్తుంది. ఈ వ్యవస్థ లోపలే కాదు, ప్రత్యామ్నాయ వ్యవస్థ కోసం ఉద్యమించే హక్కును కూడ గుర్తిస్తుంది. ఈ వ్యవస్థ ఆమోదించే రాజకీయాలనే కాదు, ప్రత్యామ్నాయ రాజకీయాలను (దానికి వ్యవస్థ తీవ్రవాదం అనీ, వేర్పాటువాదం అనీ పేర్లు పెట్టినప్పటికీ) అనుసరించే హక్కును కూడ గుర్తిస్తుంది. వ్యవస్థ కొన్ని రకాల రాజకీయ ప్రత్యామ్నాయాన్ని మట్టుకే 'ప్రతిపక్షం' అనే పేరుతో సాధికారత (ఇంగ్లీషులో లెజిటిమసీ అంటారు) కలిగిన ప్రత్యామ్నాయంగా గుర్తిస్తుంది. ఆ సాధికారతా పరిధికి వెలుపల ఉన్న రాజకీయాలను అసలు రాజకీయంగానే గుర్తించదు. ఒక ప్రత్యామ్నాయంగా అసలు గుర్తించదు. కేవలం దానిలోని హింసను మట్టుకే చర్చిస్తుంది. హింసావాదం, తీవ్రవాదం, వేర్పాటువాదం, విచ్ఛిన్నకరవాదం అనే తిట్టు మాటలకు తన చర్చను పరిమితం చేస్తుంది. ఈ వైఖరిని పౌరహక్కుల ఉద్యమం గర్హిస్తుంది.

ఆ ఉద్యమాల హింసామార్గాన్ని గురించి ఎవరికే అభిప్రాయం వున్నప్పటికీ, ఒక ప్రత్యామ్నాయ రాజకీయంగా వాటి సాధికారతను గుర్తించాలనీ రాజకీయంగానే దానిని చర్చించాలనీ పౌరహక్కుల ఉద్యమం పట్టుబడుతుంది. వ్యవస్థ చేసే ప్రచారం ప్రభావం సామాజిక చైతన్యం మీద బలంగా ఉంటుంది కాబట్టి ఈ వాదన సామాన్య ప్రజలకు కూడ సులభంగా అర్థం కాకపోవచ్చు. అర్థం అయిన వాళ్ళు కూడ ఆమోదించకపోవచ్చు. అందువల్ల పౌర హక్కుల సంఘం అంటే తీవ్రవాదులకు మద్దతు ఇచ్చే సంఘం అనే అభిప్రాయం పూర్తిగా పోదు. 'తీవ్రవాదం' అనేది కూడ ఒక రాజకీయమేననే వాదన సమాజానికి నూటికి నూరు శాతం ఎప్పటికీ మింగుడు పడదు కాబట్టి ఈ ముద్ర నూటికి నూరుశాతం ఎప్పటికీ పోదు.

అయితే ఎంతవరకు పోగొట్టుకోవడం సాధ్యమో అంతవరకు పోగొట్టుకుంటున్నామా? 'తీవ్రవాదులకు మద్దతు ఇస్తున్నారు' అనుకొనేవాళ్లు కూడ ఒక అనుబంధ సంస్థగా కాకుండా ఒక స్వతంత్ర అవగాహన గల సంస్థగా ఆ పని చేస్తున్నారని అనుకొనే విధంగా నడుచుకుంటున్నామా? అని ప్రశ్నలు వేసుకుంటే నూటికి నూరుశాతం కాదు కదా యాభై శాతం కూడ అవునని జవాబు చెప్పే స్థితిలో ఈ రోజు లేమేమో. పైన చెప్పినట్టు గతంలో

కంటే ఇప్పుడు పరిస్థితి చాలా మెరుగయ్యింది. అయినా ఇంకా ప్రయత్న పూర్వకంగా మెరుగుపరచుకోవాల్సి ఉంది.

❖ పౌరహక్కుల సంఘం రాజకీయ సంఘాలలో భిన్నమైన రాజకీయ సంఘం. ప్రజా సంఘాలలో భిన్నమైన ప్రజా సంఘం. ఈ ప్రత్యేక లక్షణం వల్ల ఎలాంటి సమస్యలు ఏర్పడ్డం లేదా? దీన్ని మరింత 'మాస్-ఓరియంటెడ్'గా చేయాలంటే ఎలా?

⌖ ఈ ప్రశ్నకు జవాబు ఇప్పటికే చాలావరకు వచ్చింది. మన బోటి దేశాలలో పౌర హక్కుల ఉద్యమాలు ఒక విచిత్రమైన వైరుధ్యాన్ని ఎదుర్కొంటున్నాయి. ఇక్కడ పౌరహక్కుల ఉద్యమం ఎంత ఆవశ్యమో అంత కష్ట సాధ్యం. ప్రజాస్వామ్యమనేదాన్ని (ప్రజాస్వామ్య హక్కులు, విలువలు, ప్రక్రియలు, సంస్థలు) ఒక స్వతంత్ర విలువగా కాంక్షించే రాజకీయ పరిణతి మన దేశ సామాజిక చైతన్యంలో లేదు. ప్రజా ఉద్యమకారులు కూడ 'మీ చట్టంలో మీరు రాసుకున్నారు కాబట్టి అమలు చేయండి' అనే పద్ధతిలోనే పౌరహక్కుల కోసం అడుగుతారు. తొలి రోజులలో పౌరహక్కుల సంఘాలు కూడ (కొంతమేరకు ఈనాటికీ) 'మీరు రాసుకున్నారు కాబట్టి' అనే ధ్వనితోనే పౌరహక్కుల అమలును డిమాండు చేసాయి. ప్రజాస్వామ్యమనేది వాళ్లు రాసుకున్నారు కాబట్టి అమలు చేయమని అడిగేది కాదనీ, ప్రజాఉద్యమాల పురోగమనానికి ఒక ఎత్తుగడగా ఉపయోగపడుతుంది కాబట్టి కోరేది కాదనీ, దానంతటదే కాంక్షించదగ్గ రాజకీయ విలువనీ అర్థం కావడానికి పౌరహక్కుల ఉద్యమకారులకే చాలా కాలం పట్టింది. ఇంక వేరేవాళ్ళ సంగతి ఎందుకు? హక్కుల గురించి మేము మాట్లాడేటప్పుడు 'మీరు రాసుకున్నారు కాబట్టి' అనడం మానేసి ఎంతోకాలం కాలేదు. ప్రజాస్వామ్యాన్ని గురించి మాట్లాడేటప్పుడు 'అని పిలువబడేది' 'అని చెప్పబడుతున్నది' అని తోకలు తగిలించడం మానేసి ఎంతో కాలం కాలేదు.

ప్రజాస్వామ్యమనే దానికి ఒక స్వతంత్ర రాజకీయ విలువగా గుర్తింపు (ప్రజలలోనూ, పాలకులలోనూ) సాధించడం పౌరహక్కుల ఉద్యమ కర్తవ్యం. కాని ప్రజలలో ఆ గుర్తింపు ఇంకా బలంగా లేకపోవడం పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి ఒక పరిమితి. పైన చెప్పినట్టు దీని ఫలితంగా ఈ ఉద్యమంలోకి వచ్చేవాళ్ళు ప్రజాస్వామ్యం అనే విలువను స్వతంత్రంగా కాంక్షించేవాళ్ళు కాక, విప్లవ కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం వల్లనో, దళిత ఉద్యమం వల్లనో ప్రేరేపితులై పౌరహక్కుల ఉద్యమం దానికి సహాయంగా ఉంటుంది కాబట్టి దీనిలో పనిచేద్దామని వచ్చేవాళ్ళే.

దీనిని ఒక నిరాశావాదంగా మార్చి స్వతంత్ర అవగాహన, అస్థిత్వం గల పౌరహక్కుల ఉద్యమం సాధ్యమే కాదనీ, ప్రజాఉద్యమాలకు అనుబంధ లేక సహాయక సంస్థగానే ఇది ఉంటుందనీ నిర్ధారించడం చీకట్లో ఎట్లాగా కనబడదని మన కళ్ళు మనం పీక్కోవడం అవుతుంది. స్వంత అస్థిత్వం కోసం, స్వంత అవగాహన కోసం ఏ మేరకు పౌరహక్కుల ఉద్యమం పట్టుదలగా కృషి చేస్తుందో ఆ మేరకు తన లక్ష్యానికి చేరువవుతుంది. అదే సమయంలో తన వ్యాప్తికి గల ఆటంకాలను తొలగించుకుంటుంది.

పౌరహక్కుల ఉద్యమం ప్రజాస్వామ్య చైతన్యాన్ని పెంపొందించడం తన ప్రధాన లక్ష్యంగా పెట్టుకొంది కాబట్టి చైతన్యానికి సంబంధించిన ఆటంకాలే ప్రధానమైనవి. వీటిలో కొన్ని సార్వత్రికమైనవి. కొన్ని మన దేశ హైందవ సంస్కృతికి ప్రత్యేకమైనవి. మనిషి స్వేచ్ఛకూ, స్వతంత్రానికీ, సమగ్రమయిన ఎదుగుదలకూ, నిండయిన బ్రతుకుకూ అడ్డమొచ్చే శక్తులన్నిటినీ ప్రశ్నించడం నేర్చుకోవాలి. అది అన్నింటికంటే ముఖ్యమైన ప్రజాస్వామిక విలువ. కానీ ఆస్తిలో, కులంలో, కుటుంబంలో, రాజ్యాధికారంలో 'పెద్దవాళ్ళు' 'గొప్పవాళ్ళు' 'దొరలు' 'మగమహారాజులు' అయినవాళ్ళు తమ ఇష్టానుసారం ప్రవర్తిస్తారనీ అది ప్రకృతిసిద్ధమైన సహజ ధర్మమనీ నమ్మే సంస్కృతి మనది.

ప్రశ్నించడానికి ఈ సంస్కృతిలో తావు లేనే లేదని కాదు. ఆ పెత్తందారీ శక్తులు ఆమోదించే విమర్శనా పరిధి ఒకటి వుంటుంది. ఈ 'గొప్పవాళ్ళకు' 'తక్కువవాళ్ళ' పట్ల కొన్ని ధర్మాలను ఆ 'గొప్పవాళ్ళే' నిర్దేశిస్తారు. ఆ మేరకు ప్రశ్నించవచ్చు. కానీ దానిని దాటిపోతే అది ధర్మ విరుద్ధం అవుతుంది, సంఘ విద్రోహం అవుతుంది. సమాజ విచ్ఛిన్నం అవుతుంది. ఈనాటి పరిభాషలో తీవ్రవాదం, ఉగ్రవాదం అవుతుంది. ఇది కేవలం పాలకుల అభిప్రాయం కాదు. ప్రజల చైతన్యంలోనూ ఇది ఇంకిపోయి ఉంటుంది. 'కోర్టులో కేసు వేయవచ్చు కదా? చట్టాన్ని తామే చేతిలోకి తీసుకోవడం ఎందుకు?', 'ఎన్నికలలో పోటీచేసి గెలవవచ్చు కదా? తుపాకులు పట్టుకోవడం ఎందుకు?' మొదలైన ప్రశ్నలు మనం తరచూ వింటుంటాం. ఇది సార్వత్రికంగా ఉండే విషయమే. కాని మన హైందవ సంస్కృతిలో కులాధిక్య భావంతో, కర్మ సిద్ధాంతంతో, పునర్జన్మ భావనతో ఇది ముడిపడి వుంటుంది.

ప్రజాస్వామ్య చైతన్యం వ్యాప్తికి భయంకన్న, బెదిరింపులకన్న, మధ్యతరగతి నిరాసక్తికన్న ఈ పరిమితే పెద్ద ఆటంకం అనుకుంటాను. అయితే ఈ మధ్యకాలంలో వ్యాపార సంస్కృతికి సంబంధించిన సంకుచిత ధోరణులు, స్వార్థధోరణులు కూడ ప్రబలుతున్నాయి. ఈ సంస్కృతి వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛకు, స్వతంత్రతకు చాలా ప్రాముఖ్యం ఇచ్చినట్టు కనిపిస్తుంది కానీ అది సమిష్టి కార్యాచరణకు వ్యతిరేకం. 'ఎవరి బాగు వాళ్ళు చూసుకుంటే ప్రపంచం అదే బాగుపడుతుంది' అనే వైఖరి అవలంబిస్తుంది. ఈ సంస్కృతి ప్రబలడం కూడా పౌర హక్కుల ఉద్యమ వ్యాప్తికి ఒక ప్రతిబంధకమే.

'మాస్ – ఓరియంటెడ్'గా చేయడాన్ని గురించి ఇదివరకే చెప్పాను. పూర్తిగా స్వేచ్ఛను హరించే నియంతృత్వ పాలనలో మట్టుకే ప్రజాస్వామ్యం కోసం విస్తృత ప్రజా ఉద్యమాలు వచ్చాయి. అరకొర ప్రజాస్వామ్య మనుభవిస్తున్న దేశాలలో తక్షణ ఆర్థిక సామాజిక ప్రయోజనాలు నెరవేర్చని వట్టి పౌరహక్కుల ఉద్యమం విస్తృత ప్రజా ఉద్యమం కావడం కష్టం. ఈ ఉద్యమం 'మాస్ – ఓరియంటెడ్' కావడం అంటే అర్థం శ్రామిక ప్రజానీకంలో పుట్టి కొత్తగా మేధావులుగా ఎదుగుతున్న యువతరాన్ని ఈ ఉద్యమం వైపు ఆకర్షించడం; కొత్తగా విద్యావంతులై మేధావి వర్గంలోకి ప్రవేశిస్తున్న దళితులనూ, స్త్రీలనూ ఆకర్షించడం. పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి 'మాస్ – ఓరియంటేషన్' అంటే ఇంతకంటే వేరే అర్థం

ఉండజాలదనుకుంటాను. ఈ ప్రయత్నం మా శక్తి మేరకు చేస్తూనే ఉన్నాము. దళితుల విషయంలో సఫలం అయినంతగా స్త్రీల విషయంలో కాలేకపోతున్నాము.

❖ మన దేశంలో బూర్జువా ప్రజాస్వామ్యమైనా వుందా లేదా అనేది వివాదాస్పద విషయంగా వుంది. పౌరహక్కుల ఉద్యమకారుడుగా ఈ విషయంలో మీ అనుభవం ఏం చెబుతోంది?

⌖ ముందు బూర్జువా ప్రజాస్వామ్యం అంటే అర్థం ఏమిటో కొంచెం చర్చించాలి. చాలా మంది ప్రజాస్వామ్యం అనేదానికే బూర్జువా లక్షణాలున్నట్లు మాట్లాడుతున్నారు కాబట్టి కొంత వివరణ అవసరం.

ప్రజాస్వామ్యం అనేది కొన్ని హక్కులు, విలువలు, సంస్థలు, ప్రక్రియల కలయిక. ఇవి చరిత్రలో అనేక పోరాటాల ఫలితంగా వచ్చినవి. చట్టబద్ధ పాలన (రూల్ ఆఫ్ లా) అనేదానికి రాజులను ఒప్పించడానికి ఇంగ్లండ్‌లో నాలుగు శతాబ్దాల పోరాటం జరిగింది. మిగిలిన అన్ని ప్రజాస్వామిక విలువలూ ఆ రకమైన పోరాటాల నుండి వచ్చినవే. సంతాల్ పోరాటమూ, రంప పితూరీలూ పెద్ద ఎత్తున సాగబట్టే గిరిజనులకు అడవి ప్రాంతంలో కొన్ని ప్రత్యేకమైన హక్కులున్నాయన్న గుర్తింపు వచ్చింది.

ఈ హక్కులకు, విలువలకు, ప్రక్రియలకు 'బూర్జువా' స్వభావం ఎక్కడినుండి వస్తుందంటే వాటిని నిర్వచించే పద్ధతి నుండి, వ్యవస్థీకరించే పద్ధతి నుండి. బూర్జువా వ్యవస్థ ప్రజాస్వామ్యాన్ని తన పరిధిలోకి కుదించి నిర్వచించింది, వ్యవస్థీకరించింది. కొందరిని స్వాభావికంగానే ఉన్నతులుగా, కొందరిని అల్పులుగా చూసే భూస్వామ్య శాసనాధికారం మీద జరిగిన తిరుగుబాటు ఫలితంగా 'చట్టం ముందు అందరూ సమానమే', 'చట్టం అందరికీ సమాన సంరక్షణ కల్పించాలి' అనే ప్రజాస్వామ్య విలువలు పుట్టాయి. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 14లో ఇది ఒక ప్రాథమిక హక్కు. అయితే ఈ సమదృష్టి అనే దాన్ని బూర్జువా శాసనం తన పరిధిలోకి కుదించి వ్యవస్థీకరించింది.

ఉదాహరణకు చట్టం అందరినీ సమదృష్టితో చూడాలంటే అర్థం ఏమిటంటే కోర్టులో అందరికీ క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్, సివిల్ ప్రొసీజర్ కోడ్‌లు సమంగా వర్తిస్తాయని. సమదృష్టిని బూర్జువా శాసనం ఈ రకంగా వ్యవస్థీకరించింది. కాని ఈ 'సమదృష్టి'ని డబ్బున్నవాళ్ళు ఉపయోగ పెట్టుకున్నంతగా డబ్బులేని వాళ్ళు ఉపయోగ పెట్టుకోలేరన్నది బూర్జువా శాసనానికి అనవసరం. అదే విధంగా, మమ్మల్ని ఏ రాజులూ పరిపాలించనవసరం లేదు. మమ్మల్ని మేమే పరిపాలించుకుంటాం అనే ప్రజాస్వామిక ఆకాంక్షను అయిదేళ్ళకొకసారి జరిగే ఎన్నికల రూపంలో బూర్జువా సమాజం వ్యవస్థీకరించింది. దానినే ప్రజాస్వామ్యంగా నిర్వచించింది.

ఇప్పుడు 'బూర్జువా ప్రజాస్వామ్యం అయినా ఉందా లేదా' అనే ప్రశ్నను విడమరచి చర్చించుకుందాం. విడగొట్టి విశ్లేషిస్తే ఇది ఒక ప్రశ్నగా కాక కనీసం మూడు ప్రశ్నల కలయికగా అర్థమవుతుంది.

1. భారత ప్రజాస్వామ్యం ఏ ప్రజాస్వామిక విలువలను, హక్కులను శాసనరూపంలో వ్యవస్థీకరించింది?

2. వాటిని వ్యవస్థీకరించిన తీరులో ఉన్న పరిమితులు, లోపాలు ఏమిటి?

3. ఆచరణలో ఇవి ఏ మేరకు అమలవుతున్నాయి?

ఈ రకంగా అర్థం చేసుకున్నపుడు మీరు వేసిన ప్రశ్నకు 'ఉంది' అనిగానీ 'లేదు' అనిగానీ జవాబు చెప్పడం సాధ్యం కాదని అర్థం అవుతుంది. భారత రాజ్యాంగం, చట్టాలు పాశ్చాత్య దేశాల శాసనాలు ఆమోదించే హక్కులలో చాలావాటిని గుర్తించాయి, వ్యవస్థీకరించాయి. అదనంగా భారతదేశ చరిత్రకు ప్రత్యేకమయిన కుల వ్యతిరేక పోరాటాల నుండి వచ్చిన కొన్ని హక్కులను కూడ వ్యవస్థీకరించాయి. అయితే అనేక పాశ్చాత్య దేశాల రాజ్యాంగాల కంటే మన రాజ్యాంగం హక్కులకు ఎక్కువ పరిమితులు పెట్టింది. నిజానికి హక్కుల ప్రకటనలోనే పరిమితులను పేర్కొన్న రాజ్యాంగం మనది తప్ప వేరే ఏదీ లేదు. ఈ పరిమితులను కాలక్రమంలో కోర్టులు తమ వ్యాఖ్యానాలలో కొంత సడలించాయి. కొన్ని పరిమితులను ధృవీకరించాయి. గత దశాబ్ద కాలంలో దేశంలో రాజకీయ సంక్షోభం పెరిగిన క్రమంలో ప్రజాస్వామ్య విలువలకు విరుద్ధమైన టాడా వంటి శాసనాలు కొత్తగా వచ్చి చేరాయి. అయితే శాసనాల అవసరం లేకుండ ఆచరణలో ప్రజాస్వామ్య విలువలను పూర్తిగా ధ్వంసం చేసే అలవాటు భారత రాజ్యాంగ యంత్రానికి తొలినాటి నుండీ వున్నది. ఇది ఈ మధ్య మరీ పెరిగింది. పోలీసుయంత్రాంగం ఈ విధ్వంసానికి ప్రధాన సాధనం.

ఈ పరిమితుల నుండి, విధ్వంసం నుండి ప్రజాస్వామ్య విలువలను కాపాడే కర్తవ్యం ఒక ముఖ్య కర్తవ్యం. పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి తనదయిన కార్యరంగం ఈ కర్తవ్యంలో ఉందని ముందే చెప్పాను. ఈ కర్తవ్యం నిర్వహించేటప్పుడు 'బూర్జువా ప్రజాస్వామ్యమయినా ఉందా లేదా' అనే పద్ధతిలో ప్రశ్న వేసుకొని ప్రయోజనమేమీ లేదు.

❖ గిరిజన, దళిత, స్త్రీ సమస్యల పట్లా, జాతుల సమస్య పట్లా పౌరహక్కులసంఘం చాలా సీరియస్‌గానే స్పందించింది. ప్రజాస్వామిక చైతన్యంతో కొత్త తరగతుల ప్రజలను మేల్కొల్పి వాళ్ళ హక్కులపట్ల కొత్త జాగృతిని కల్గిస్తున్న ఈ తరుణంలో పౌరహక్కుల సంఘం యొక్క బాధ్యత ఎంతో పెరిగింది. అయితే ఈ బాధ్యతలు నెరవేర్చడంలో ఒక ఆర్గనైజేషన్‌గా మీకెదురౌతున్న ఇబ్బందులేమిటి?

⌖ ఏ ప్రజా ఉద్యమం ముందుకొచ్చినా హక్కులకు సంబంధించి ఒక కొత్త కోణాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది. ఆ కోణాన్ని అందుకొని దాన్ని పౌరహక్కుల దృక్పథంలోనూ, ఆచరణలోనూ భాగం చేసే బాధ్యత పౌరహక్కుల ఉద్యమానిది.

కొత్తవర్గాల నుండి కార్యకర్తలను తయారు చేసుకోలేకపోతే ఈ బాధ్యతను సక్రమంగా నిర్వర్తించడం సాధ్యం కాదేమో అనిపిస్తుంది. పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని ప్రజాతంత్ర మేధావుల

ఉద్యమంగా అర్థం చేసుకుంటే, ప్రజాతంత్ర ఉద్యమంలోకి ఎన్ని వర్గాలు వచ్చి చేరుతాయో ఆ వర్గాలన్నిటికీ చెందిన ప్రజాతంత్ర భావాలు గల మేధావులకూ దీనిలో స్థానం ఉండాలి. లేకపోతే తన కర్తవ్యాన్ని పౌరహక్కుల ఉద్యమం సక్రమంగా నిర్వర్తించలేదు. ప్రజాతంత్రభావాలు కలవాళ్ళు ఏ విషయాన్ని గురించయినా ప్రజాస్వామికంగానే ఆలోచిస్తారు కాబట్టి ఎన్ని కొత్త కోణాలు ముందుకొచ్చినా కొత్త సెక్షన్లకు చెందిన మేధావులను చేర్చుకోక పోయినప్పటికీ పౌరహక్కుల ఉద్యమం తన కర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తించగలదని అనుకోవడం భ్రమే. 'ప్రజాతంత్రభావాలు కలిగి ఉండడం' అంటే తమ అనుభవం మేరకు ప్రజాస్వామికంగా ఆలోచించడం అని అర్థం. ఆ అనుభవానికి ఉన్న పరిమితులు ఆలోచనకూ ఉంటాయి. ఒకరిద్దరు వ్యక్తులుగా తమ వ్యక్తిగత జీవిత అనుభవాన్ని అధిగమించి అందరి అనుభవాన్ని గురించీ ప్రజాస్వామికంగా ఆలోచించగలుగుతారేమోగాని, అంతటి చైతన్యం 'ప్రజాస్వామిక వాదులు' అందరికీ సాధ్యం కాదు. అందువల్ల కేవలం అగ్రకుల పురుషులు సభ్యులుగా వున్న పౌరహక్కుల సంఘం దళితుల సమస్యలకూ స్త్రీల సమస్యలకూ ఉత్సాహంగా స్పందించగలుగుతుందనుకోవడం అవాస్తవికం.

మాకిది అనుభవంలో రుజువయింది. కులం సమస్య గురించి, స్త్రీలపైన అణచివేత గురించి పౌరహక్కుల దృక్పథంతో స్పందించి కార్యక్రమాలు చేపట్టాలని మేము నిర్ణయించుకొని నాలుగయిదేళ్ళయ్యింది. అయితే ఇందులో మొదటిది అమలయినట్లు రెండవది అమలు కాలేదు. ఎ.పి.సి.యల్.సి. కార్యకర్తలలో ఎస్.సి, బి.సి. కులాలకు చెందిన వాళ్ళు ఇప్పుడు చెప్పుకోదగ్గ సంఖ్యలో ఉన్నారు. చాలా జిల్లా శాఖల కార్యవర్గాలలో మెజారిటీగా కూడ ఉన్నారు. అందువల్ల మండల్ కమీషన్, చుండూరు మొదలయిన విషయాల మీద మేము చేపట్టిన కార్యక్రమాలు బాగానే అమలయ్యాయి. కానీ ఎ.పి.సి.యల్.సిలో స్త్రీల సంఖ్య బాగా తక్కువ. అందువల్ల పౌరహక్కుల పరిధిలో స్త్రీల సమస్యలు చేపట్టాలని తీసుకున్న నిర్ణయం అమలయ్యింది చాలా తక్కువ. అది కూడ స్త్రీలు ముఖ్య బాధ్యులుగా వున్న జిల్లాలలో (విశాఖపట్నం, కృష్ణ, కడప) మాత్రమే అమలయ్యింది.

చరిత్ర పురోగమన క్రమంలో వివిధ రూపాలలో అణచివేతకు గురయ్యేవారంతా ఉద్యమాలలోకి వస్తారు. కొత్త కొత్త ఉద్యమాలు ముందుకొస్తాయి. దాని వల్ల పౌరహక్కుల ఉద్యమంపైన పెరిగే బాధ్యతను సక్రమంగా నిర్వర్తించాలంటే కొత్తగా ఉద్యమాలలోకి వస్తున్న సెక్షన్లకు సంబంధించిన మేధావి వర్గం నుండి కూడ పౌరహక్కుల ఉద్యమం కార్యకర్తలను తయారు చేసుకోగలగాలి. ఇదే ప్రధానమయిన సమస్య. తక్కినవి కాకతాళీయమయిన ప్రతిబంధకాలు.

'జనంసాక్షి' అప్పట్లో కర్నూలు నుంచి వెలువడిన ఒక బులెటిన్.
దాని ఎడిటర్ భార్గవ చేసిన ఇంటర్వ్యూ ఇది.